

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 2

Суми
Сумський державний університет
2020

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ, НАРОДЖЕНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Якущенко Ю. М.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Зарубіжні друковані видання називають Україну одним із лідерів у сфері надання послуг сурогатного материнства, зазначаючи, що вона перетворилася на світовий центр «репродуктивного туризму». Офіційна статистика щодо кількості дітей, народжених у результаті використання сурогатного материнства, відсутня, але існують припущення експертів, що щороку в Україні народжується більше ніж 1500 дітей від сурогатних матерів [1].

В умовах зростання ринку послуг сурогатного материнства, обумовленого значним попитом, де комерційні інтереси можуть бути переважаючим фактором, актуалізується питання правового захисту дітей, народжених сурогатними матерями. Трапляються ситуації, коли дитина, народжена із застосуванням сурогатного материнства, потрапляє у «правовий вакуум»: коли потенційні батьки змінюють своє рішення і більше не хочуть дитину, а проведення абортів уже неможливе або сурогатна мати відмовляється від абортів; коли сурогатна мати не піклується про своє здоров'я і ризикує здоров'ям дитини тощо. У таких ситуаціях для дітей існує ризик бути покинутими або стати жертвами жорстокого поводження, стати особами без громадянства.

Досліджуючи питання правового регулювання сурогатного материнства, І. В. Чеховська вказує на недосконалість законодавства, яке регламентує відносини у сфері сурогатного материнства в Україні. До проблем вона відносить бідність, слабку адміністративну систему, відсутність контролю з боку держави, які уможливають експлуатація сурогатних матерів і дітей [2, с. 62].

Завдання держави – забезпечення реалізації прав людини шляхом прийняття законів, а також організації діяльності органів державної влади, спрямованої на забезпечення реалізації задекларованих прав. Особливу увагу держава має приділити правам дітей та їх захисту.

К. Горностай стверджує, що захист прав і свобод людини і громадянина передбачає забезпечення чи відновлення порушеного суб'єктивного права компетентними органами чи самим суб'єктом цього права [3, с. 52].

Адміністративно-правовий механізм захисту прав, свобод людини і громадянина походить за своїм змістом від загального механізму реалізації та захисту прав громадян, разом із тим має свої певні особливості як окреме правове явище адміністративного права

[4, с.96].

Можемо визначити адміністративно-правовий захист прав дітей, народжених з використанням сурогатного материнства як систему адміністративно-правових засобів, що спрямовані на врегулювання відносин, що виникають при застосуванні програми сурогатного материнства.

Серед елементів адміністративно-правового захисту прав і свобод людини одне із основних місць займають норми адміністративного права, які мають бути чітко закріплені у нормативно-правових актах, адже додержання прав і свобод людини і громадянина залежить від їх належного застосування. Вони визначають правовий статус дітей; окреслюють коло компетентних державних органів та посадових осіб, відповідальних за забезпечення реалізації прав, а також їх обов'язки; визначають конкретні заходи примусу за порушення прав тощо.

Перше, що слід зробити для ефективного захисту прав дітей, народжених у результаті застосування сурогатного материнства – це вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ), зокрема використання сурогатного материнства.

На міжнародному рівні Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини, яка була ратифікована Україною в 1991 році, гарантує всім дітям право на життя (п. 1 ст. 6), бути зареєстрованими відразу після народження, мати право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування (п. 1 ст.7). Крім того, в Конвенції вказано, що країни мають забезпечити, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли це необхідно в якнайкращих інтересах дитини (ст. 9). Також Конвенція зазначає, що в усіх діях щодо дітей, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ст. 3) [5].

При розгляді правового регулювання сурогатного материнства важливими також є норми щодо заборони продажу дітей (ст. 35 Конвенції про права дітей та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії) та заборона торгівлі дітьми (ст. 35 Конвенції про права дітей; Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї).

Що стосується національного законодавства, що регулює сурогатне материнство, варто зауважити, що воно не забезпечує повноцінний захист дітей, народжених сурогатними матерями, і, таким чином, уможливує порушення в цій сфері.

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку

застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 № 787 [6] – єдиний нормативно-правовий акт, що регулює застосування допоміжних репродуктивних технологій, зокрема сурогатного материнства, в Україні. Поодинокі норми, що стосуються сурогатного материнства закріплені в різних законодавчих актах: ст. 123 Сімейного кодексу України частково врегульовує питання визнання батьківства, а ч. 2 ст. 139 містить норму щодо неможливості оспорування материнства біологічної матері сурогатною матір'ю, ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України закріплює право на застосування програм ДРТ за медичними показаннями, а «Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» визначають процедуру реєстрації дитини, народженої за допомогою сурогатного материнства.

Що стосується права набуття громадянства, то відповідно до «Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» у разі застосування ДРТ, державна реєстрація народження проводиться за заявою потенційних батьків. На відміну від ст. 123 Сімейного кодексу України, згідно з якою батьками дитини є подружжя, «Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» містять вимогу про надання сурогатною матір'ю згоди на реєстрацію потенційних батьків законними батьками та допускається можливість відмови надати таку згоду [7]. Така вимога про згоду сурогатної матері на реєстрацію подружжя законними батьками дитини породжує колізію і її можна вважати необгрунтованою.

Проблеми із встановленням походження дітей часто виникають, коли програмами сурогатного материнства користуються іноземці, в державах яких сурогатне материнство заборонено. Враховуючи відсутність міжнародної правової бази щодо сурогатного материнства, було б доцільно в законодавстві вказати, що сурогатним материнством як методом ДРТ можуть користуватися лише громадяни України та іноземні громадяни країн, які не забороняють такий метод ДРТ. Однак обов'язково має бути закріплена норма про генетичний зв'язок між дитиною та принаймні одним із потенційних батьків.

Однак, існує право, яке залишається під загрозою: право дітей знати своє походження, адже така інформація зокрема може бути дуже важливою при розв'язанні проблем зі здоров'ям. В українському законодавстві донори беруть на себе зобов'язання не встановлювати особу пацієнта (реципієнта) і дитини, яка народилася в результаті використання ДРТ, підписуючи інформовану добровільну згоду на донорство гамет та інформовану згоду пацієнта на донорство ембріона [6]. Отже, необхідно знайти баланс між правом на доступ до інформації про походження та правом на недоторканність приватного життя батьків і донорів гамет, враховуючи якнайкращі інтереси дитини.

Також варто зазначити, що на законодавчому рівні не передбачено вимог до форми

договору про сурогатне материнство. Проте з метою уникнення проблем, пов'язаних зі здійсненням цього виду ДРТ доцільно вказати, що договір про сурогатне материнство повинен бути укладений у письмовій формі, нотаріально посвідчений та зареєстрований державою. Таким чином, було б доцільно розробити модель договору про сурогатне материнство та надалі закріпити його на законодавчому рівні. Такі кроки необхідні для захисту прав та законних інтересів як учасників договору, так і дитини, народженої сурогатною матір'ю.

Отже, з метою належного захисту прав дітей, народжених у результаті застосування сурогатного материнства, важливо прийняти єдиний профільний закон, який би врегулював всі аспекти відносини при застосуванні сурогатного материнства і робив акцент на захисті прав дітей, народжених з використанням цього методу ДРТ, щоб вони не опинилися за межами правового поля як України, так і країн їхніх генетичних батьків. Також важливо розробити механізм належного контролю за дотриманням прав дітей, народжених за допомогою сурогатного материнства, за їх подальшою долею, особливо в ситуаціях, коли потенційними батьками є іноземні громадяни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Диво сучасної медицини чи нечесний бізнес: основні аспекти сурогатного материнства в Україні. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/137892-divo-suchasnoyi-meditsini-chi-nechesniy-biznes-osnovni-aspekti-surogatnogo-materinstva-v-ukrayini> (дата звернення: 12.04.2020).
2. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння сутності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2-3. С. 58–64.
3. Горностай К. Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина: співвідношення понять. *Держава і право : збірник наук. праць. Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 12. С. 51–55.
4. Небрат О. О., Яценко В. П. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини в діяльності національної поліції. *Международный научный журнал «Верховенство права»*. 2017. №5. С. 93–99.
5. Про права дитини: Конвенція від 20.11.1989 р. № 995_021. Дата оновлення: 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 12.04.2020).
6. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13> (дата звернення: 12.04.2020).

7. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00> (дата звернення: 12.04.2020).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІР-СУДУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Воловик С. В.

*Аспірант кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Події в Україні 2014 року стали підвалинами для подальшого інтенсивного розвитку державного будівництва, активізації різних державотворчих процесів в Україні: реформи судового устрою, правоохоронної сфери тощо. Зазначені процеси в державі активізувалися у зв'язку із курсом на євроінтеграцію, що став однією з ключових складових реформ в Україні.

Судова реформа, яка стала однією із провідних в Україні, має на меті привести чинне судочинство України до європейських стандартів та забезпечити захист прав, свобод та законних інтересів громадян шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права [1].

Судова реформа, як і будь-яка інша реформа в Україні, проходить за активної участі міжнародної спільноти, особливо тих держав, які успішно започаткували в себе ті чи інші державні органи та інститути, що покликані стати на захисті основоположних прав та свобод людини і громадянина. Тож цілком логічним вбачається дослідження саме успішного зарубіжного досвіду організації та діяльності судової системи у провідних державах Європи.

Сьогодні вченими та науковцями досліджено ряд питань, пов'язаних зі створенням та функціонуванням Вищого суду з питань інтелектуальної власності (патентного, конкурентно-патентного суду) у системі судоустрою України. Вказана проблематика знайшла своє відображення в наукових працях таких науковців: Г. Андрощук, М. Банк, Н. Бочарова, О. Дорошенко, Ю. Канарик, І. Коваль, О. Орлюк, В. Татьковата та ін. Законодавче закріплення положень щодо створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності актуалізувало потребу наукового дослідження організації та діяльності судового органу відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» й успішного зарубіжного досвіду організації та функціонування аналогічних судів.

Наразі активно обговорюються питання щодо створення в Україні Вищого суду з